



Exploring the Concepts of World Literature, Global Literature, and Cosmopolitan Literature through Comparative Literature

Abolfazl Horri*¹

Received: 26/05/2024

Accepted: 13/11/2024

Abstract

This qualitative article employs an analytical-explanatory approach and is based on library resources to examine the relationship between World Literature, Global Literature, and Cosmopolitan Literature through the lens of Comparative Literature. The study aims to clarify the distinctions and connections between these three concepts to better understand the position of Iranian literature within Global Literature. Several questions are raised: “Are World Literature and Global Literature synonymous, or are they distinct?” “How do they relate to Cosmopolitan Literature?” “What connections do they share with Comparative Literature?” Some scholars consider World Literature and Global Literature interchangeable. Others view World Literature as comprising outstanding works from local literature that have achieved recognition either through translation or in their original language at transnational and international levels. The findings reveal that World Literature is retrospective, focusing on canonical historical works, while Global Literature is contemporary and a product of

* Corresponding Author's E-mail:
horri2004tr@gmail.com

1. Associate Professor of Translation Studies, Arak University, Arak, Iran.

<https://orcid.org/0000-0003-0260-6551>



Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPL This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.



modern globalization processes. Additionally, the concept of Cosmopolitan Literature, which emphasizes a sense of global belonging and cultural interactions, closely aligns with these two. Comparative Literature serves as a framework for analyzing these relationships and strengthening the connection between Persian literature and global currents.

Keywords: World Literature, Global Literature, Cosmopolitan Literature, Comparative Literature, Persian literature

Extended Abstract

1. Introduction

The expansion of globalization processes and the resulting economic and cultural transformations have given rise to several concepts in the fields of literature and culture. Among these is the notion of World Literature, which has been the subject of considerable debate since its inception. It has also sparked fundamental questions, particularly in the context of globalization studies: “Are World Literature and Global Literature synonymous, or are they distinct?” “How do they relate to Cosmopolitan Literature?” “What is the relationship between these latter forms and local or regional literature?” Despite numerous studies on these concepts, significant gaps remain in understanding the relationships among them and their connections to Comparative Literature. Using an analytical-explanatory approach, this article seeks to address these gaps and provide a basis for answering three central questions:

1. Are World Literature and Global Literature synonymous, or do they differ?
2. What is the relationship between these concepts and Cosmopolitan Literature?
3. What role does Comparative Literature play in analyzing and explaining these concepts?



مؤسسه تحقیقات زبان و ادبیات فارسی



Quarterly Literary criticism

E-ISSN: 2538-2179

Vol. 17, No. 67

Autumn 2024

Research Article



Clarifying these relationships may help shed light on the position of Persian literature within Global Literature and contribute to the development of comparative studies in Iran.

The study of the relationship between World Literature, Global Literature, and Cosmopolitan Literature has given rise to diverse perspectives within Comparative Literature. Goethe introduced the concept of World Literature, emphasizing cross-cultural interactions and the elevation of exemplary national works as a starting point for understanding these concepts. Building on this foundation, Marx and Engels offered a critical perspective, viewing World Literature as a product of bourgeois society, emerging from the processes of economic globalization. This view highlights the material and economic dimensions of literature's circulation and reception on a global scale.

More modern studies suggest that Cosmopolitan Literature, by fostering a sense of global belonging and cross-cultural interactions, serves as a bridge between national and Global Literature. It connects localized literary traditions to broader global frameworks, emphasizing shared human values and cultural exchange. Despite this background, significant gaps remain in analyzing the connections among these concepts through the lens of Comparative Literature. This article seeks to address these gaps, offering insights into their interrelations and providing a framework for further understanding.

2. Literature Review

Regarding the relationship between the concept of World Literature and other related notions, particularly Global Literature and Cosmopolitan Literature, several Persian-language studies, in addition to the theoretical sources analyzed in this article, have explored these relationships. Horri (2021) examined the Eastern origins of World Literature from Goethe's perspective, arguing that "from Goethe's



مركز تحقيقات زبان و ادبيات فارسي



Quarterly Literary criticism

E-ISSN: 2538-2179

Vol. 17, No. 67

Autumn 2024

Research Article



point of view, World Literature is neither a collection of national literature nor a compendium of global masterpieces; rather, it is a dynamic process of interaction among nations aimed at dismantling the walls of national prejudices that hinder peaceful coexistence” (p. 229). In another study, Horri (2023) explored the interdependence of national and Global Literature, demonstrating that "the richness of World Literature may depend on the richness of national literature, and vice versa; without national literature, there would be little presence of World Literature” (pp. 34-35). Building on these insights, this article seeks to analyze the relationship between World Literature, Global Literature, and Cosmopolitan Literature, offering a comparative and theoretical perspective to clarify their intersections and distinctions

3. Discussion and Analysis

One of the key challenges in translating the term Globalization into Persian arises from the lexical similarities between terms like "world" (as in World Literature) and "global" (as in Global Literature), and their equivalents in Persian, which do not have precise distinctions. Furthermore, translators have not consistently rendered these English terms into Persian, leading to discrepancies in interpretation and application. The discourse on World Literature and its relationship with other forms, such as Global Literature and Cosmopolitan Literature, can be divided into two broad chronological and historiographical categories: 1) Early and Foundational Perspectives and 2) Contemporary and Critical Perspectives. Two influential early views on World Literature stem from Goethe and Marx and Engels. Goethe envisioned World Literature as a means of cultural exchange, fostering dialogue and understanding among nations. Marx and Engels, however, emphasized the commodification of literature within the framework of global capitalism. For them, literature became a



مركز تحقیقات زبان و ادبیات فارسی



Quarterly Literary criticism

E-ISSN: 2538-2179

Vol. 17, No. 67

Autumn 2024

Research Article



bourgeois product circulating within the global economy and subject to the dynamics of production, consumption, and exchange. While Goethe's focus was more cultural, Marx and Engels placed a greater emphasis on the universal aspects of literature as a product of bourgeois society, linking it closely to the concept of globalization. This commodification of literature, as described by Marx and Engels, underscores its connection to the broader socio-economic processes of globalization.

Since the early 2000s, discussions about World Literature and its relationship with other literary forms, such as Global Literature and Cosmopolitan Literature, have adopted a more theoretical and critical orientation. Bugomil (2001) argued that Global Literature is primarily aimed at a general, global audience, while World Literature is more likely to be critically received by a specialized readership (p. 5). In other words, Global Literature enjoys widespread acceptance, while World Literature invites selective and critical engagement. Damrosch (2000) contended that the broad acceptance of World Literature does not inherently conflict with its alignment with critical readerships. While Global Literature often appeals to contemporary sensibilities, World Literature tends to engage with the past, fostering interpretative and intertextual connections across texts. Bugomil succinctly encapsulates this distinction: Global Literature is *present-oriented*, while World Literature is *past-oriented*. Ian Baucom (2001) provides a more nuanced categorization of Global Literature, distinguishing between its function as a project and as a method. As a project, Global Literature involves reconfiguring literary studies to focus on what is termed *Global Literature*. As a method, it involves extending global approaches to specific methods for studying what is broadly defined as literature (p. 162). This distinction highlights the dual role of Global Literature as both a framework for rethinking literary studies and a methodology for expanding the scope of literary analysis.



مركز تحقیقات زبان و ادبیات فارسی



Quarterly Literary criticism

E-ISSN: 2538-2179

Vol. 17, No. 67

Autumn 2024

Research Article



In summary, Global Literature is future-oriented, with an emphasis on contemporary relevance and universality, while World Literature remains past-oriented, seeking to preserve and reinterpret literary traditions across cultures. The commodification and globalization of literature have shaped these distinctions, allowing for the simultaneous coexistence of broad accessibility and critical engagement. This analytical framework sets the stage for exploring the interrelations among these concepts, their implications for understanding literature, and their role in shaping both national and global literary discourses.

The relationship between Global Literature and World Literature remains a subject of significant debate. While Bugomil (2001) argues that Global Literature cannot be equated with World Literature due to differences in scope and audience, Hillis-Miller (2011) takes a more integrative stance. He suggests that Global Literature can replace World Literature and proposes the term “New World Literature” instead of the traditional concept of World Literature. Eric Hayot (2013) examines the relationship between World Literature and globalization from two perspectives: method and subject matter. Hayot argues that World Literature cannot be easily equated with globalization, as the latter adopts a scientific-social and positivist approach, primarily concerned with economic and political transformations. This framework, he notes, is largely disconnected from the aesthetic and interpretative dimensions of literature (p. 223). Hayot highlights that literary studies are often shaped by an aesthetic perspective, emphasizing close reading techniques and poetic devices. These studies view literature as a medium for imaginative escape and playful resistance against the commodification and transactional nature of global markets (Hayot, 2013).

The connection between World Literature and cosmopolitanism emerges when World Literature—or more specifically, Global Literature—is seen as a product of globalization, which is inherently



shaped by external, economic, and global forces. In a globalized world, McLuhan's metaphor of the "global village" (1994, p. 8) suggests that its inhabitants become global citizens, fostering a sense of cosmopolitanism. From this perspective, literature functions as a means of expressing and reinforcing this sense of global belonging and cultural interconnectedness. Domínguez (2013) delves deeper into the link between World Literature and cosmopolitanism, defining cosmopolitanism as the starting point of a movement toward a "hybrid perspective." He posits that literature is initially localized (e.g., "European literature") but gradually transforms into "Global Literature" when it reaches a broader, universal audience (p. 337). Beecroft discusses the connection between cosmopolitanism and what he terms "literature-world" or "literary ecology." This approach emphasizes the interplay between localized literary traditions and global literary networks, offering a framework to understand how regional and Global Literature coexist and influence one another.

These perspectives collectively illustrate the intricate relationships among World Literature, Global Literature, and cosmopolitanism. While globalization serves as a material and economic backdrop for the emergence of Global Literature, cosmopolitanism emphasizes the ideological and cultural dimensions of global literary exchange. The works of Hayot, Domínguez, and Beecroft highlight the evolving roles of literature as both a product of its local environment and a participant in global literary discourse.

4. Findings, Conclusions, and Future Studies

This study sought to define and analyze key terms, particularly the four concepts of World Literature, Global Literature, Cosmopolitan Literature, and Comparative Literature, and to examine their distinguishing characteristics. The findings demonstrate that World



مركز تحقيقات زبان و ادبيات فارسي



Quarterly Literary criticism

E-ISSN: 2538-2179

Vol. 17, No. 67

Autumn 2024

Research Article



Literature, along with national, non-national, and local literature, is incorporated into the ongoing and dynamic process of globalization through translation. This globalization process is a tangible and practical phenomenon, emerging from the era of new technologies and heavily influenced by global economic structures. In this framework, globalization transforms the world into a small village—a global village—where its inhabitants, representing citizens from all five continents, perceive this village as their homeland, fostering a sense of belonging. This global sense of attachment is described as cosmopolitanism, reflecting the worldview of global citizens in a tightly interconnected world. In summary, many theorists regard World Literature as the outcome of cultural interactions and mutual understanding, with Comparative Literature serving as a tool for better comprehending these interactions. Simultaneously, perspectives on Global Literature are primarily influenced by economic and globalization-driven dynamics, emphasizing broader accessibility and appeal. In contrast, Cosmopolitan Literature emerges as a result of global interactions and the acceptance of multiculturalism, aligning closely with the ideals of global citizenship.

Expanding upon these findings, this study highlights their relevance to Persian literature, emphasizing its significant potential in the global literary arena. By analyzing the concepts of World Literature, Global Literature, and Cosmopolitan Literature, the study demonstrates that Persian literature—enriched by its cultural depth and historical interactions—possesses immense capacity to engage a global audience.

References

- Baucom, I. (2001). Globalit, Inc.; Or, the cultural logic of global literary studies. *PMLA*, 116(1), 158-172.



-
- Bogumil, S. (2001). Comparative literature, globalization, and heterotopia. *Neohelicon*, XXVIII(I).
- Damrosch, D. (2000). World literature today: From the old world to the whole world. *Symploke*, 8(1), 7-19.
- Domingues, C. (2013). World literature and cosmopolitanism. In T. D'haen, D. Damrosch, & D. Khizr (Eds.), *The Routledge companion to world literature* (pp. 221-243). Routledge.
- Hayot, E. (2013). World literature and globalization. In T. D'haen, D. Damrosch, & D. Khizr (Eds.), *The Routledge companion to world literature* (pp. 185-193). Routledge.
- Hillis Miller, J. (2011). Globalization and world literature. *Neohelicon*, 38, 251-265. <https://doi.org/10.1007/s11059-011-0114-9>
- Horri, A. (1400 [2021]). Barrasi-ye khistgah-e sharghi-ye adabiyat-e jahan az manzar-e Goethe [Examining the eastern origins of world literature from Goethe's perspective]. *Motale'at-e Miyan-rashte-i-ye Adabiyat, Honar va Ulum-e Ensani*, No. 2, pp. 229-248. [In Persian]
- Horri, A. (1402 [2023]). Barrasi-ye hampeyvandi-ye adabiyat-e melli ba mafhum-e adabiyat-e jahan [Examining the interconnection of national literature with the concept of world literature]. *Pajuhesh-ha-ye Adabiyat-e Tatbighi*, Vol. 1, No. 1, pp. 29-55. [In Persian]
- McLuhan, M. (1994). *Understanding media: The extensions of man*. MIT Press edition.

مقاله پژوهشی

بررسی مفاهیم ادبیات جهان، جهان‌شمول و جهان‌میهنی

در پرتو ادبیات تطبیقی^۱

ابوالفضل حری*^۲

(دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۶ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۲۳)

چکیده

این مقاله کیفی به شیوه‌ای تحلیلی - تبیینی و براساس منابع کتابخانه‌ای، نسبت میان ادبیات جهان، ادبیات جهان‌شمول و ادبیات جهان‌میهنی را از منظر ادبیات تطبیقی بررسی می‌کند. هدف پژوهش، روشن‌سازی تمایزها و پیوندهای این سه مفهوم است تا جایگاه ادبیات ایران در ادبیات جهانی از این رهگذر بهتر درک شود. در اینجا، چند پرسش مطرح می‌شود: آیا ادبیات جهان با ادبیات جهان‌شمول یکسان است یا از آن متمایز است؟ با ادبیات جهان‌میهنی چگونه؟ چه نسبتی با ادبیات تطبیقی دارند؟ برخی ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول را

۱. این مقاله را با افتخار به یکی از اصلی‌ترین پیشگامان مطالعات ادبی‌پژوهی تطبیقی در ایران تقدیم می‌کنم: علی‌رضا انوشیروانی؛ یگانه‌ای اهل تساهل و تسامح و مدارا و صلح‌دوستی و نیک‌اندیشی ادبی؛ مؤلفه‌هایی که سنگ‌بنای اندیشگانی مطالعات ادب‌پژوهی تطبیقی را شکل می‌دهند.

۲. دانشیار مطالعات ترجمه، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشگاه اراک (نویسنده مسئول)

* horri2004tr@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-0193-9398>



Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

مترادف می‌دانند. برخی ادبیات جهان را متشکل از بهترین آثار معیار ادبیات‌های بوم‌محلی می‌دانند که یا از طریق ترجمه یا به زبان اصلی خود در سطح فراملی و بین‌المللی انتشار یافته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد ادبیات جهان، گذشته‌نگر و ناظر به آثار معیار تاریخی است، اما ادبیات جهان‌شمول حال‌نگر بوده و محصول فرآیندهای جهانی‌سازی معاصر است. همچنین، مفهوم ادبیات جهان‌میهنی، با تقویت حس تعلق جهانی و تأکید بر تعاملات فرهنگی، پیوند نزدیکی با این‌دو دارد. ادبیات تطبیقی می‌تواند به‌مثابه چهارچوبی برای تحلیل این روابط و تقویت ارتباط ادبیات فارسی با جریان‌های جهانی عمل کند.

واژه‌های کلیدی: ادبیات جهان، ادبیات جهان‌شمول، ادبیات جهان‌میهنی، ادبیات تطبیقی، ادبیات فارسی

۱. مقدمه

از هنگامی که گوته^۱ مفهوم ادبیات جهان را در سال ۱۸۲۸ در گفت‌وگو با اکرمان^۲، شاگرد و مرید خود، مطرح کرد، این مفهوم به یکی از مباحث چالش‌برانگیز در ادب‌پژوهی تطبیقی بدل شده است. ورود مفاهیمی مرتبط مانند ادبیات جهان‌شمول و ادبیات جهان‌میهنی نیز این مفهوم را دوچندان چالش‌برانگیز کرده و به مباحث گسترده‌تری درباره نقش ادبیات در فرآیندهای جهانی‌سازی و تعاملات فرهنگی دامن زده است. این مفاهیم، به‌ویژه در زمینه ادبیات تطبیقی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند؛ زیرا بررسی آن‌ها می‌تواند به درک بهتر جایگاه ادبیات فارسی در عرصه جهانی کمک کند. این مقاله می‌کوشد به برخی مسائل اساسی درباره تمایز و پیوند میان این سه نوع ادبیات اشاره کند و نقش ادبیات تطبیقی را به‌مثابه چهارچوبی برای تحلیل این ارتباطات برجسته سازد.

۲. بیان مسئله

گسترش فرآیند جهانی‌سازی و تحولات اقتصادی و فرهنگی برآمده از آن، به شکل‌گیری برخی مفاهیم در حوزه ادبیات و فرهنگ دامن زده است. یکی از این مفاهیم، مفهوم «ادبیات جهان» است که از بدو پیدایش با حرف و حدیث‌هایی روبه‌رو بوده و به برخی پرسش‌های اساسی، به‌ویژه برآمده از مطالعات جهانی‌سازی دامن زده است: آیا ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول یکسان است یا از آن متمایز است؟ با ادبیات جهان‌میهنی چطور؟ نسبت این دو نوع اخیر ادبیات با ادبیات بوم‌محلی چگونه است؟ و پرسش‌هایی از این شمار.

در این میان، برخی ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول را مترادف می‌دانند و آن دو را به جای هم به‌کار می‌برند. برخی هم ادبیات جهان را متشکل از بهترین آثار معیار ادبیات‌های بوم‌محلی می‌دانند که یا از طریق ترجمه یا به زبان اصلی خود در سطح فراملی و بین‌المللی انتشار یافته‌اند یا می‌یابند. برخی نیز ادبیات بوم‌محلی را نه در تقابل با ادبیات جهان، بلکه در برابر ادبیات جهان‌شمول قرار می‌دهند. برخی نیز به تبع «اقتصاد جهان‌شمول» به جای آنکه از ادبیات جهان‌شمول یاد کنند، ترجیح می‌دهند از «ادبیات جهان» استفاده کنند. برخی نیز این واژگان را از هم بازشناختنی می‌دانند.

با وجود پژوهش‌های متعدد درباره این مفاهیم، هنوز شکاف‌هایی در درک نسبت میان آن‌ها و ارتباط آن‌ها با ادبیات تطبیقی دیده می‌شود. این مقاله با استفاده از رویکردی تحلیلی-تبیینی می‌کوشد به این خلأها پردازد و زمینه را برای یافتن پاسخ‌هایی به سه پرسش اصلی فراهم آورد:

۱. آیا ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول یکسان‌اند یا از هم متمایزند؟

۲. این مفاهیم و ادبیات جهان‌میهنی چه نسبتی با هم دارند؟

۳. نقش ادبیات تطبیقی در تحلیل و تبیین این مفاهیم چیست؟

تبیین این روابط ممکن است به روشن‌تر شدن جایگاه ادبیات فارسی در ادبیات جهانی کمک کند و به توسعه مطالعات تطبیقی در ایران یاری برساند.

۳. پیشینه

در ارتباط با نسبت میان مفهوم ادبیات جهان با سایر مفاهیم و به‌ویژه دو مفهوم «ادبیات جهان‌شمول» و «ادبیات جهان‌میهنی»، به‌جز منابع نظری که در این مقاله تبیین می‌شوند، چند مقاله دیگر به‌ویژه به زبان فارسی از این نسبت سخن گفته‌اند. اکبری بیرق و همکاران (بیرق و همکاران، ۱۳۹۰) معتقدند

آنچه در ادبیات جهانی اهمیت دارد شناخت ادبیات «دیگری» است که به‌دنبال آن می‌توان ظرفیت‌ها و توان‌مندی‌های ادبی خود را با دیگری سنجید و به اشتراکات ادبی و فرهنگی دست یافت، چراکه اساساً ادبیات هر ملتی ممزوجی از فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌هایی است که بعضی از آن‌ها ریشه در فرهنگ دیگر کشورها دارد و این مسئله، خود، نوعی گام برداشتن به سمت شناخت نمادهای مشترک ادبی برای دسترسی به ادب جهانی است (همان: ۸).

با این حال، اکبری و همکاران به‌طور ملموس از چگونه گام برداشتن به سمت ادبیات جهانی سخنی به‌میان نمی‌آورند (فیروزآبادی، ۱۳۹۰). نیز دو مفهوم ادبیات جهانی و تطبیقی را نزد گوته بررسی می‌کند. فیروزآبادی چهار نکته را درباره مفهوم ادبیات جهان از منظر گوته مطرح می‌کند: ادیبان جهان باید ادبیات روز باشد؛ اثر ملی از رهگذر ترجمه به ادبیات جهانی بدل می‌شود؛ هدف ادبیات جهانی، درک متقابل و بشردوستی است؛ و ادبیات جهانی، راه را برای ورود ادبیات ملی به عرصه جهانی هموار می‌کند (همان: ۱۰۲-۱۰۳). با این حال، واقعیت این است که این برداشت از

دیدگاه گوته به‌ویژه در ارتباط با نکته اول یا حتی سوم، گنگ، نامفهوم و مبهم است که پرداختن به آن‌ها در حیطه این مقاله نیست. حری (۱۴۰۰) خاستگاه شرقی ادبیات جهان را از منظر گوته بررسی کرده و نشان داده است «از منظر گوته، ادبیات جهان، نه مجموعه ادبیات‌های ملی و نه شاهکارهای جهان است؛ بلکه فرآیندی پویاست از تعامل میان ملت‌های جهان، با هدف از میان برداشتن دیوارهای تعصبات ملی که هم‌زیستی مصالحت‌آمیز را دچار آسیب کرده است» (همان: ۲۲۹). برخلاف حری، کریمی و همکاران (۱۴۰۱) به‌طور خیلی کلی‌گویانه، توصیفی و مروری، خاستگاه ادبیات جهانی را نزد گوته بررسی کرده‌اند و به‌طور غیرروش‌مند به برخی خاستگاه‌ها ا جمله مکتب رمانتیک، جنبش ترجمه و فلسفه اشاره کرده‌اند. به نظر می‌رسد نسبت میان این نوع ادبیات‌ها در منابع در دسترس، کمتر محل توجه بوده است. به‌رغم این، حری هم‌پیوندی ادبیات ملی با ادبیات جهان را بررسی کرده و نشان داده است «غنا ادبیات جهان ممکن است به غنا ادبیات ملی وابسته باشد و برعکس؛ و اگر پای ادبیات ملی در میان نباشد، از ادبیات جهان نیز کمتر خبری در میان خواهد بود» (حری، ۱۴۰۱: ۳۴-۳۵). این مقاله، نسبت میان ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول و ادبیات جهان‌میهنی را بررسی می‌کند.

۴. مبانی نظری

مطالعه نسبت میان ادبیات جهان، جهان‌شمول و جهان‌میهنی به شکل‌گیری دیدگاه‌های متنوعی در ادبیات تطبیقی دامن زده است. گوته مفهوم ادبیات جهان را با تأکید بر تعاملات میان‌فرهنگی و برجسته کردن آثار معیار ملی به‌مثابه سرآغاز درک این مفاهیم

معرفی کرد. در ادامه، مارکس و انگلس با دیدگاهی انتقادی، ادبیات جهان را محصول جامعه بورژوازی دانستند که از فرآیندهای جهانی سازی اقتصادی نشأت گرفته است. در ایران، انوشیروانی از طریق تألیف و ترجمه، مباحث ادبیات جهان و تطبیقی را معرفی کرده و در این حوزه همچنان پیشگام است. از میان دیگران، فیروزآبادی (۱۳۹۰) مفهوم ادبیات جهانی را از منظر گوتته تحلیل و آن را ابزاری برای تقویت فهم متقابل و بشردوستی معرفی می کند. با این حال، تحلیل او برخی جنبه های چالش برانگیز، مانند ارتباط این مفهوم با ادبیات ملی و محلی را به طور دقیق بررسی نکرده است (حری، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۲). نیز به مباحث نظری ادبیات جهان نزد گوتته و دیگران پرداخته است.

مطالعات مدرن تر، مانند پژوهش های پیتزر^۳، بوکوم^۴، بوگیومیل^۵، دمراس^۶، کالر^۷، هیلیس-میلر^۸، دومینگز^۹، هایوت^{۱۰} و بیکروفت^{۱۱} از میان دیگر پژوهشگران، بر نقش ادبیات تطبیقی در فهم مفاهیم جهان میهنی تأکید دارند. این پژوهش ها نشان می دهند که ادبیات جهان میهنی با تقویت حس تعلق جهانی و تعاملات بین فرهنگی می تواند پلی میان ادبیات های ملی و جهانی باشد.

با وجود این پیشینه، خلأهایی در تحلیل ارتباط میان این مفاهیم از منظر ادبیات تطبیقی به چشم می خورد که این مقاله می کوشد به آن ها بپردازد.

۵. بحث و بررسی

ابتدا از مشکل معادلیابی این واژگان در زبان فارسی سخن گفته می شود. آن گاه ارتباط نظری و اندیشگانی مفهوم ادبیات جهان با دو مفهوم دیگر بررسی و تبیین می شود.

۱-۵. مشکل معادل‌یابی

یکی از مشکلات اصلی در معادل‌یابی برای واژه Globalization در زبان فارسی، شباهت معنای واژگانی world در ادبیات جهان و global به معنای «جهان» است. در انگلیسی با ترکیباتی مانند: global, globalism, globality, globalized, globalization, world, universe, cosmos و واژگانی از این دست روبه‌رو هستیم که در فارسی معادلی دقیق ندارند و به سبب اینکه در فارسی نیز واژگانی مانند «جهان»، «دنیا»، «گیتی»، «کیهان»، «سماوات»، «فلک»، «افلاک»، «عالم»، «کائنات»، «هستی» و جز این‌ها داریم، معادل‌یابی چندان آسان‌یاب نیست. در عین اینکه، مترجمان نیز واژگان انگلیسی را به یک طریق در فارسی معادل‌یابی نکرده‌اند. باری، ابتدا برای واژگان انگلیسی پیش‌گفته این معادل‌ها را ارائه می‌کنیم: «جهان‌شمول»، «جهان‌باوری»، «جهان‌شمولیت»، «جهان‌شمول‌شده»، «جهان‌شمول‌شدگی»، «جهان»، «دنیا»، و «کیهان». جدول ۱، معادلی‌یابی و تعریف مختصر این واژگان را نشان می‌دهد:

جدول شماره ۱: معادل‌یابی و تعاریف واژگان کلیدی

مفهوم	معادل فارسی	تعریف
Globalization	جهانی‌سازی	اشاره به فرآیندی عینی و اقتصادی که به گسترش بازارهای جهانی و تعامل اقتصادی و فرهنگی میان ملت‌ها منجر می‌شود.
Globalism	جهان‌باوری	نگرشی ذهنی و فرهنگی که بر ارزش‌ها و دیدگاه‌های جهانی تأکید دارد و بیشتر به تفکر انسان درباره ارتباط خود با جهان اشاره می‌کند.
World Literature	ادبیات جهان	مجموعه‌ای از آثار برجسته بومی که یا از طریق ترجمه یا به زبان اصلی به سطح بین‌المللی شناخته

شده‌اند.		
ادبیاتی که به مسائل و موضوعات معاصر می‌پردازد و محصول جهانی‌سازی و مخاطبان گسترده بین‌المللی است.	ادبیات جهان‌شمول	Global Literature
حس تعلق به جهان به‌جای ملیت خاص؛ تأکید بر تعاملات فرهنگی و پذیرش تفاوت‌ها در سطح جهانی.	جهان‌میهنی	Cosmopolitanism
توجه به فرهنگ و هویت‌های بومی و محلی که در تضاد با مفاهیم جهانی‌سازی و جهان‌باوری قرار می‌گیرد.	محلی‌گرایی	Localism

محض نمونه، جهان‌باوری یا جهان‌گرایی با جهان‌شمول‌شدگی فرق دارد. چنان‌که عاملی خاطر نشان می‌کند: «جهان‌شمول‌شدگی نتیجه روندی عینی و عملی است که در جهان خارج از ما، یعنی جهان عینی {که از آن می‌توان به دنیا یا گیتی یا هستی یا عالم یاد کرد}، اتفاق می‌افتد» (۱۳۸۳: ۲۰). اما جهان‌باوری از تغییر در قلمرو ذهن حکایت می‌کند؛ تغییری که به فکر و ذهن بشر و به نگرش انسان، وسعت و ظرفیت بیشتری بخشیده است (همان‌جا). جهان‌باوری حاصل و در عین حال، بنیان و ریشه ذهنی و فکری جهان‌شمول‌شدگی است. جهان‌باوری از ارزش‌ها و دیدگاه‌های فرد سخن می‌گوید که وی آن را در برابر سایر دیدگاه‌ها مطرح می‌کند. انسان از منظر این نگاه به جهان می‌نگرد و جهان را از همین منظر، منعکس می‌کند. عاملی جهان‌باوری را از چند منظر بررسی‌شدنی می‌داند: فرامحلی کردن دیدگاه‌ها، نگاه جمعی پیدا کردن، نقش اجتماعی منعطف پیدا کردن، توسعه آگاهی فراملی، توسعه جامعه چندمحوری و چندفرهنگی (همان: ۲۱ به بعد). وی به تفصیل این مؤلفه‌ها را تبیین کرده است. حال،

بحث این است که نسبت میان ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول از رهگذر ادبیات تطبیقی چیست.

۲-۵. ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول از رهگذر ادبیات تطبیقی

اگر بخواهیم مبانی فلسفی و بنیادین شکل‌گیری جهانی‌سازی را به دلیل اینکه در راستای اهداف این مقاله قرار ندارد، کنار بگذاریم و معنای لغوی مفروض و شناخته‌شده را در نظر بگیریم که در فرهنگ‌های عمومی آمده است، می‌توان گفت «رشد و توسعه اقتصاد جهان‌شمول مبتنی بر تجارت آزاد، گردش آزاد سرمایه و دستیابی به بازارهای کار خارجی ارزان‌تر، جهانی‌سازی نام دارد» (فرهنگ وبستر، ذیل این واژه). استوری^{۱۲} آن را گردش بی‌وقفه جهان‌شمول سرمایه‌ها، کالاها و ارتباطات فراتر از حدود و ثغور مرزهای داخلی می‌بیند که دائماً هم رو به افزایش است (۲۰۰۳: ۱۰۷). هاروی^{۱۳} آن را «فشرده‌گی زمان - مکان» می‌نامد (۱۹۹۰: ۲۴۰). از این‌رو که این فشرده‌گی که در پرتو فناوری‌های عصر مدرن حاصل آمده، روابط انسانی را بسیار تنگاتنگ کرده است و آن‌سان که می‌توانیم در چشم‌برهم‌زدنی با انسان‌های فرامرزی ارتباط برقرار کنیم، شاید نتوانیم با همسایگان دیوار به دیوارمان در ارتباط باشیم. درواقع، از این حیث، بنیان جهانی‌سازی بر پایه توسعه اقتصادی فراگیر و تجارت و گردش آزاد سرمایه در سراسر جهان و استفاده از نیروی کار ارزان‌تر جهانی است. حال، می‌توان دیدگاه‌های مرتبط با ادبیات جهان و دیگر ادبیات‌ها را از حیث گاه‌شماری و تاریخی‌نگر، ذیل دو عنوان کلی دیدگاه‌های اولیه و متقدم و دیدگاه‌های ثانویه و متأخر تقسیم‌بندی کرد.

۱-۲-۵. دیدگاه‌های اولیه و متقدم

دو دیدگاه اولیه و متقدم و البته تأثیرگذار در ارتباط با ادبیات جهان، از آن‌گونه و مارکس و انگلس است. ابتدا به دیدگاه‌گونه و بعد به مارکس و انگلس اشاره می‌کنیم. اگر به نوشته‌ها و دیدگاه‌های گونه درباره ادبیات جهان نگاه کنیم، گونه اثر ادبی را به‌مثابه کالایی در نظر می‌گیرد که نویسنده آن را در قالب مجلات و کتاب‌های «ملموس» در بازار جهانی افکار و نگرش‌ها به «گردش» در می‌آورد. از این حیث، اثر ادبی وارد شبکه اقتصادی فروش اثر نویسنده و خرید جهانی می‌شود و از این‌رو، ممکن است چرخ‌های اقتصادی جامعه را نیز به گردش در آورد. استریچ^{۱۴} می‌نویسد: گونه می‌کوشد «شبکه اقتصادی را در تبادل نگرش‌های میان ملل، به بازاری ادبی بدل کند تا ملل گوناگون بتوانند گنجینه‌های اندیشگانی خود را برای خرید و فروش عرضه کنند» (۱۹۴۹: ۱۳). بنابراین، این شبکه اقتصادی محل تأکید و مانور گونه نیست و گونه بیشتر به وجه معنوی این تبادل و جابه‌جایی نظر دارد تا وجه مادی که ممکن است از گردش اثر به‌مثابه کالا، سودی نصیب نویسنده گرداند (برای آشنایی بیشتر با دیدگاه گونه، بنگرید به حری، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۲).

البته این نگاه رمانتیک گونه به اقتصاد معنوی آثار ادبی، تقریباً دو دهه پس از ابداع واژه ادبیات جهان در ۱۸۲۷، در بیانیه حزب کمونیست مارکس و انگلس در ۱۸۴۷ معنای واقعی خود را پیدا می‌کند. مارکس و انگلس^{۱۵} در این بیانیه جامعه بورژوایی را در تقابل با جامعه پرولتاریایی قرار می‌دهند و مخالف بورژوایی و موافق پرولتاریایی داد سخن می‌رانند (۱۹۹۲: ۳۰). اینان که معتقدند «تاریخ همه جوامع تا این زمان {زمان نگارش بیانیه} تاریخ مبارزه طبقاتی است». ضمن برشمردن تضاد میان دو طبقه فرادستان و فرودستان در طول تاریخ، بورژوایی را محصول سلسله‌ای از دگرگونی‌ها در

شیوه تولید و مبادله می‌دانند (همان: ۳۱) و می‌نویسند نیاز به بازار فزاینده فروش کالا، بورژوازی را «جهان‌گستر» (تأکید افزوده شده)، همه‌جا رخنه‌کننده، همه‌جا مستقر و با همه مرتبط کرده است (همان: ۳۵). درعین حال، بورژوازی با بهره‌کشی از بازار «جهانی» (تأکید افزوده شده)، تولید و مصرف همه کشورهای را «جهان میهنی» (cosmopolitan) (تأکید افزوده شده)، صنایع ملی قدیمی را نابود و صنایع جدید را که از ضروریات ملل متمدن است، جایگزین آن‌ها کرده است (همان‌جا).

در همین چند جمله می‌توان تأکید مارکس و انگلس را بر وجه جهانی و جهان‌میهنی بورژوازی دید. مارکس و انگلس پس از ذکر این تضادها، می‌نویسند بورژوازی نه فقط تولید مادی، بلکه آفرینش روشنفکرانه را نیز از آن و در راستای اهداف خود درآورده است: «آفریده‌های روشنفکرانه مختلف به دستاورد مشترک بورژوازی بدل می‌گردند و مجال برای تک‌ساحتی و کوتاه‌فکر بودن، تنگ‌تر و تنگ‌تر می‌شود و از شمار بسیاری ادبیات "ملی" و "محلی"، "ادبیات جهان‌شمول" پدید می‌آید» (همان: ۳۵-۳۶، با اندکی تغییر، تأکیدها افزوده شده). به نظر می‌رسد مارکس و انگلس نیز بسان گوته، معتقدند دیگر مجال برای آثار ادبی ملی و محلی نیست و باید دیر یا زود، این آثار به شبکه ادبیات جهان ملحق شوند که این وجه ایجابی و مثبت این دیدگاه است، چه جهانی‌شدن ادبیات دیگر مجال برای ادبیات‌های ملی و محلی تک‌ساحتی و کوتاه‌بینانه نمی‌گذارد.

بنابراین، مارکس و انگلس این نوع ادبیات جهان‌گستر را که «در کنار تجارت آزاد، درنهایت در خدمت اهداف امپریالیستی و استعماری در معنای توسعه آزاد سرمایه» (D'haen, 2012: 97) عمل می‌کند، محصول جامعه بورژوازی می‌دانند که همه صنایع

ملی و محلی را نابود می‌کند و برای نیازهای فروش کالا، همه‌چیز و حتی آثار روشنفکرانه را در راستای مقاصد خود قرار می‌دهد که این همان وجه سلبی و منفی جهانی‌شدن ادبیات از منظر مارکس و انگلس است: «بورژوازی، جهانی به سیمای خویش می‌آفریند» (همان: ۹۷). با این حال، دمراش می‌نویسد از دید مارکس و انگلس مانند گوته، ادبیات جهان یگانه ادبیات ناب و اصیل است که به نظر نمی‌رسد دست‌کم با وجه سلبی دیدگاه مارکس و انگلس سازگاری داشته باشد (۲۰۰۳: ۴).

با این وصف، به نظر می‌رسد آنچه در کلام گوته و به‌ویژه مارکس و انگلس بیشتر نمود دارد، توجه به جهانی‌شدن ادبیات به‌مثابه کالایی تولیدی است که در شبکه اقتصاد جهانی به گردش درمی‌آید و در بازار دادوستد جهانی خرید و فروش می‌شود. البته مارکس و انگلس بیشتر از گوته، بر وجه جهان‌شمولی ادبیات به‌مثابه محصول بورژوازی تأکید می‌کنند. همین وجه کالاشدگی ادبیات است که آن را به نگره جهانی‌سازی مرتبط می‌کند. از این منظر، جهانی‌سازی که وجه اقتصادی سرمایه‌داری رکن مهم آن است، به آثار ادبی اعم از ملی، محلی، منطقه‌ای و جز این‌ها اجازه می‌دهد که به‌مثابه کالا در بازار دادوستد جهانی وارد شوند و به ادبیات جهان‌شمول^{۱۶} بدل شوند. با این حال، این نوع ادبیات جهان‌شمول با آنچه از معنای سنتی «ادبیات جهان» مستفاد می‌شود که معمولاً عصر گوته تا عصر پیش از فناوری را دربرمی‌گیرد، متمایز است. برخی ترجیح می‌دهند و اصرار می‌ورزند به جای ادبیات جهان‌شمول از معادل «ادبیات جهان» استفاده کنند و درواقع، ادبیات جهان‌شمول را نوعی تازه از ادبیات جهان^{۱۷} می‌دانند. (برای نمونه، بنگرید به: Hillis-Miller, 2011) و برخی دلیل می‌آورند که ادبیات جهان‌شمول معادل دقیق و درست ادبیات جهان نیست (برای نمونه، بنگرید

به: (Bugomil, 2001). در ادامه، به برخی دیدگاه‌های ثانویه و متقدم درباره ادبیات جهان و دیگر ادبیات‌ها اشاره می‌کنیم.

۲-۲-۵. دیدگاه‌های ثانویه و متأخر

پس از طی شدن دوران کلاسیک مفهوم‌پردازی ادبیات جهان، در دوران متأخر و به‌ویژه از ۲۰۰۰ م. به این سو، مفهوم ادبیات جهان و نسبت آن با دیگر انواع ادبیات، به‌ویژه ادبیات جهان‌شمول و ادبیات جهان‌میهنی، صبغه نظری‌تر و نقادانه‌تری پیدا کرده است. در این بخش، این اندازه فرصت داریم که به برخی دیدگاه‌های متأخر اشاره کنیم: دمراش، بیوگومیل، هیلیس - میلر، هایوت و بوکوم در ارتباط با ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول یا ادبیات جهان نوین؛ و دومینگز و بیکروفت از میان دیگران در ارتباط با ادبیات جهان و ادبیات جهان‌میهنی.

۱-۲-۲-۵. نسبت میان ادبیات جهان و ادبیات جهان‌شمول

بیوگومیل معتقد است ادبیات جهان‌شمول بیشتر به خوانندگان عام و جهانی نظر دارد، و ادبیات جهان بیشتر به دیده خوانندگان خاص می‌آید (۲۰۰۱: ۵، با تغییرات). در واقع، ادبیات جهان‌شمول، دریافت و پذیرش عام دارد و ادبیات جهان، دریافت و پذیرش خاص و نقادانه. در همین راستا، هولدن^{۱۸} می‌نویسد: «امروزه، ادبیات جهان متضمن تمامیت یا بهترین تولیدات ادبی گذشته و حال و جهان‌شمول است، ... و در زبان انگلیسی، محل بحث و حوزه کاری ادبیات تطبیقی است» (۲۰۰۳: ۲۳۱). همچنین، بیوگومیل تأکید می‌کند با اینکه سنن ادبی هم در قالب مکاتب و نحله‌ها و برنامه‌های

آموزشی ممکن است جهان‌شمول شوند، نباید ادبیات جهان‌شمول را به جای ادبیات جهان به کار ببریم.

البته چنان‌که دیوید دمراش هم می‌گوید اینکه ادبیات جهان هم مقبولیت عام بیابد و با اقبال خوانندگان جهان‌شمول روبه‌رو شود، منافاتی با نگره ادبیات جهان ندارد (Damrosch, 2000). مع‌هذا، بیوگومیل معتقد است «جهان‌شمول» صبغه و جذابیت معاصر بودن دارد، حال آنکه «جهان» در مفهوم «ادبیات جهان» بیشتر به «گذشته» گرایش دارد و از رهگذر همین گذشته‌گرایی به برخی مسائل ارتباطی و تفسیری میان متون دامن می‌زنند (۲۰۰۱: ۵). در یک کلام، ادبیات جهان‌شمول، حال‌گرا، و ادبیات جهان، گذشته‌گراست. البته پیتزر هم که بیشتر از دیگران درباره مفهوم ادبیات جهان نزد گوته سخن گفته و مطلب نوشته است، در جایی جهانی‌سازی را به ادبیات جهان مرتبط می‌کند: «ادبیات جهان ناب یعنی ادبیات جهان‌شمول از دل جهانی‌سازی اقتصاد جهان سربرمی‌آورد» (۲۰۰۰: ۲۱۳). با این حال، پیتزر همچنان به همان معنای سنتی ادبیات جهان پیشنهادی گوته گرایش نشان می‌دهد.

دسته‌بندی دقیق‌تر از ادبیات جهان‌شمول را ایان بوکوم ارائه می‌کند. بوکوم دو نوع مطالعه ادبی جهان‌شمول را از یکدیگر باز می‌شناسد: به‌مثابه پروژه و به‌مثابه روش. «پروژه عبارت است از بازپیکره‌بندی مطالعه ادبی به‌مثابه مطالعه آنچه ادبیات جهان‌شمول نامیده می‌شود و روش نیز عبارت است از گسترش جهان‌شمول شیوه‌های خاص مطالعه آنچه ادبیات نام دارد» (۲۰۰۱: ۱۶۲). از این حیث، مطالعه ادبی جهان‌شمول به‌مثابه پروژه به کلیت تولید نظر دارد و به‌مثابه روش به شیوه‌های زیبایی‌شناختی، مضمونی، بافتاری که ذیل «ادبیّت» اثر ادبی هم مطرح می‌شوند (بیوگومیل، ۲۰۰۱: ۶، با تغییرات). در اینجا، مطالعه ادبی جهان‌شمول به‌مثابه پروژه و

روش ممکن است با آنچه آن رشته «ادبیات تطبیقی» می‌شناسیم نیز مرز مشترک پیدا کند، چه ادبیات تطبیقی به کمک روش‌هایی که در اختیار دارد پیکره آثار ادبی ملل مختلف را با یکدیگر مقایسه می‌کند. در واقع، ادبیات جهان‌شمول یا ادبیات جهان از طریق رشته ادبیات تطبیقی مطالعه و بررسی می‌شود.

در نهایت، بوگومیل به سه وجه ادبیات تطبیقی در ارتباط با ادبیات جهان‌شمول اشاره می‌کند: ۱. جهانی‌سازی فرآیند بی‌پایان برقراری روابط جهان‌شمول میان ادبیات‌های مختلف است؛ ۲. موضوع ادبیات جهان‌شمول انسان است و موضوع بررسی ادبیات تطبیقی، کتاب‌ها و منابع. با این حال، ادبیات تطبیقی می‌تواند به شیوه مناسب ادبیات جهان‌شمول را بررسی و مطالعه کند؛ و ۳. ادبیات جهان‌شمول علاوه بر گونه‌های سنتی ادبیات با گونه‌های مدرن محصول عصر فناوری هم ارتباط دارد؛ ادبیات تطبیقی از آنجا که فرآیند باز تحقیق است می‌تواند خود را برای پرداختن به گونه‌های تازه نیز بازتعریف کند (۲۰۰۱: ۵۴، با تغییرات).

اگر بوگومیل با دلیل نشان می‌دهد که ادبیات جهان‌شمول معادل دقیق ادبیات جهان نیست، هیلیس - میلر نشان می‌دهد ادبیات جهان‌شمول را می‌توان به جای ادبیات جهان به کار برد و پیشنهاد می‌کند به جای ادبیات جهان‌سنتی از «ادبیات جهان جدید» سخن بگوییم. هیلیس - میلر ابتدا ضمن اشاره به پیشینه ادبیات جهان نزد گوته و بیانیه حزب کمونیست، با نشان دادن تصویری از کره زمینی که چون گوی آبی است، می‌گوید در عصر فناوری‌های جدید، ادبیات جهان سنتی رایج در عصر گوته معنای خود را از دست داده و لازم است از ادبیات جهان تازه‌ای سخن به میان آوریم که محصول عصر فناوری‌های جدید است. این ادبیات جهان نوین، مقارن و ملازم جهانی‌سازی است،

چه مشمول بسیاری از وجوه آن می‌شود: از بحران‌های مالی سرتاسری محصول ارتباطات بانکی با دیگر نهادهای مالی بگیریید تا تغییرات اقلیمی که زندگی بشر و غیر بشر را در سرتاسر گیتی متأثر کرده است که ممکن است اصلاً به انقراض گونه انسان خردمند منجر شود؛ تا تکوین و تکون فناوری‌هایی مانند رایانه، تلفن‌های همراه، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی سرتاسری مثل فیس‌بوک و توئیتر و جز این‌ها (۲۰۱۱: ۲۵۲، با تغییرات). این ابزارها و شیوه‌های مدرن، ابنای بشر را در سرتاسر جهان به هم پیوند داده و راه‌گریز و گزیر از این فناوری‌ها نیز ظاهراً در دسترس نیست.

هیلس - میلر معتقد است ممکن است در ظاهر امر تغییرات اقلیمی، گسترش شبکه‌های جهانی اینترنتی و مجازی و بحران‌های مالی بنگاه‌های اقتصادی خیلی مرتبط با ادبیات جهان نباشد، لیکن اگر توجه کنیم که مطالعه آنچه پیکره ادبیات جهان را تشکیل می‌دهد بدون این فناوری‌ها تقریباً سخت‌ممکن است، درمی‌یابیم که جهانی‌سازی خیلی هم به ادبیات جهان بی‌ارتباط نیست. در عین اینکه، رشته‌ها و حوزه‌هایی تازه نیز به‌ویژه از علوم انسانی نضج گرفته‌اند مثل مطالعات فرهنگی، مطالعات پسااستعماری، مطالعات فیلم، مطالعات زنان، مطالعات قومی و جز این‌ها که در چند دهه اخیر و در عصر فناوری‌های تازه سربرآورده‌اند (همان: ۲۵۳، با تغییرات). درواقع، ممکن نیست بدون این رشته‌ها و حوزه‌ها بتوان به درک و شناخت کارآمدی از ادبیات‌های ملی و ادبیات جهان نائل آییم.

وانگهی، مهاجرت‌هایی که در عصر مدرن از کشورها به کشورهای دیگر صورت گرفته یا صورت می‌گیرد، انسان‌ها را در ارتباط و تعاملی نزدیک‌تر قرار داده است. از این‌رو، هیلس - میلر معتقد است ادبیات جهان نوین با جهانی‌سازی در گسترده‌ترین

معنای کلمه در ارتباط است و از این‌رو می‌توان به جای اصطلاح سنتی ادبیات جهان که بیشتر یادآور عصر گوته است از اصطلاح «ادبیات جهان نوین»^{۱۹} یا از اصطلاح «ادبیات جهان‌شمول» استفاده کرد.

با این‌حال، هیلیس - میلر «ادبیات جهان نوین» را با سه چالش روبه‌رو می‌داند: چالش ترجمه؛ چالش بازنمایی؛ و چالش تعریف ادبیات (همان: ۲۵۴). آثار ادبی جهان به زبان‌های متعدد نوشته شده‌اند و هیچ‌کس را نه یارای آن است و نه اصلاً ممکن است که به این زبان‌ها تسلط پیدا کند. هر اثر ادبی می‌تواند به سایر زبان‌ها ترجمه شود، اما مسائل و مشکلات ترجمه همچنان مسئله‌سازند. چالش اصلی این است که چگونه ادبیات جهان نوین ترجمه می‌تواند خود را از قید یک زبان واحد برهاند که یک فرهنگ دانشگاهی ممکن است القا کند؟ در عین‌حال، در ارتباط با چالش دوم، مسئله این است که پیکره آثار ادبی جهان بسیار گسترده و فراگیر است و ممکن نیست یک نفر بتواند همه آثار را به یک زبان بخواند و مجبور است به گلچین‌ها و منتخب متون مراجعه کند که البته ممکن است گزینش و انتخاب خود این آثار منتخب نیز عاری از رویکردهای متعصبانه نباشد. ادبیات جهان نوین باید برای این چالش چاره‌ای پیدا کند. درنهایت، چالش مهم دیگر، تعاریف و رویکردهایی است که برای ادبیات در اختیار داریم و دسترسی به تعریفی جامع و مانع ممکن نیست. البته بحث درباره ادبیات جهان و ارتباط آن با جهانی‌سازی به همین دو دیدگاه بوگیومیل و هیلیس - میلر خلاصه نمی‌شود که به ترتیب مخالف هم‌ارز دانستن ادبیات جهان و موافق این هم‌ارزی هستند. این ارتباط را از مناظر دیگر هم بررسی کرده‌اند.

در همین راستا و در ارتباط با این منظرها، اریک هایوت از دو منظر روش و موضوع ارتباط میان ادبیات جهان و جهانی‌شدن را بررسی می‌کند. هایوت در ابتدا می‌نویسد به سهولت نمی‌توانیم ادبیات جهان را با جهانی‌شدن هم‌نشین بدانیم. بخشی به این دلیل که مطالعات جهانی‌شدن رویکردی علمی - اجتماعی و اثبات‌گرایانه دارد که به کار مطالعه تحولات اقتصادی و سیاسی می‌آید و چندان با مباحث ادبیات جهان ارتباطی ندارد (۲۰۱۳: ۲۲۳). از دیگر سو، مطالعات ادبی متأثر از نوعی زیبایی‌شناسی بوده است که بیشتر به شگردهای خوانش دقیق و صناعات شاعرانه توجه کرده و ادبیات را بستری برای «گریز و بازی پندارین»^{۲۰}، شکلی از بی‌تفاوتی یا حتی مقاومت در برابر بازار^{۲۱} و مبادله^{۲۲} پنداشته است» (همان‌جا).

با این حال مطالعات جهانی‌سازی ما را به تبادل‌های بین‌المللی نگرش‌ها آگاه‌تر و توجه ما را به شکل‌های چرخش و مبادله بیشتر معطوف کرده و از همین رو، به ما یاری رسانده که «از الگوهای ملی، تک‌زبانی^{۲۳} یا حتی صرفاً بینا - ملی^{۲۴} خود در مطالعه زندگی روزمره و تاریخ ادبیات فاصله بگیریم و بر تعامل‌های محلی - جهانی^{۲۵}، حوزه‌های تماس^{۲۶}، شکل‌های منطقه‌ای^{۲۷} و ادبیات‌های چندزبانه^{۲۸} - از میان سایر اقلام - انگشت تأکید بگذاریم» (Hayot, 2013: 224). وانگهی، هایوت معتقد است مطالعات جهانی‌سازی به سبب خودبرتری‌یابی که همراه می‌آورد یا آمریکامحوری‌ای که دنبال می‌کند، نظر پژوهشگران ادبی را جلب نکرده است. از این رو، پژوهشگران علوم انسانی عمدتاً به جهانی‌سازی به دیده شک و تردید می‌نگرند.

در عین‌حال از منظر روش‌شناختی، هایوت معتقد است جهانی‌سازی خود را در مطالعات اجتماعی در قالب روش‌های کمی و در علوم انسانی در قالب روش‌های کیفی ظهور و بروز می‌دهد. درنهایت، هایوت رویکرد کازانووا (۲۰۰۴)^{۲۹} در کتاب

جمهوری جهانی ادبیات و فرانکو مورتی (۲۰۰۰)^{۳۰} در مقاله «گمانه‌هایی درباره ادبیات جهان» را دو نمونه از همبستگی مطالعه ادبیات جهان از رهگذر جهانی‌شدن معرفی می‌کند.

۲-۲-۵. نسبت میان ادبیات جهان و ادبیات جهان‌میهنی

دیگر بحث مهم، ارتباط میان ادبیات جهان و جهان‌میهنی است. در واقع، اگر ادبیات جهان و دقیق‌تر ادبیات جهان‌شمول را چنان‌که نشان دادیم، محصول فرآیند جهانی‌سازی در نظر بگیریم که عینی و بیرونی و متأثر از اقتصاد جهان است، جهان خود به دهکده‌ای^{۳۱} بدل می‌شود (به تعبیر مارشال مک لوهان، دهکده جهانی (McLuhan, 1994: 8) و ساکنان آن حکم شهروندان جهانی را پیدا می‌کنند که بدان جهان باور^{۳۲} و نسبت به دهکده جهانی خود حس جهان‌میهنی^{۳۳} دارند. از این حیث، ادبیات جهان با جهان‌میهنی در ارتباط قرار می‌گیرد.

البته این ارتباط ساده به دست نمی‌آید و فرآیند آن اندکی پیچیده است. اول اینکه، جهان‌میهنی در مقابل ملیت‌باوری^{۳۴} قرار دارد. اگر ملیت‌باوری گرایش به هرآن‌چیزی است که در مرزهای درونی یک کشور یا شهر - دولت قرار دارد، چنان‌که در مطالعات ادبیات ملی مطرح می‌شود، جهان‌میهنی برخلاف آن گرایش و توجه به از آن خود دانستن جهان دارد. با این حال، واینی دارواکر^{۳۵} یادآوری می‌کند که جهان‌میهنی، نگره‌ای کهن‌تر از ملیت‌باوری است (۲۰۰۱: ۵، به نقل از دمراش، ۲۰۰۳). از این حیث وقتی اثر ملی به زبانی دیگر ترجمه می‌شود یا بر نویسنده‌ای از فرهنگی دیگر تأثیر می‌گذارد

و آن نویسنده متأثر از این نویسنده اثری تازه خلق می‌کند، ملیت‌باوری راهی به درون جهان‌میهنی باز کرده است.

برای نمونه، حافظ تا پیش از آنکه ترجمه شود، خوانندگان ملی خود را داشته است، اما به محض اینکه ترجمه می‌شود، یا به طریق اولی، گوته آن را در قالب دیوان غربی-شرقی بازنویسی می‌کند، شهروندان جهانی خواننده آن می‌شوند. از این حیث، ترجمه غزلیات حافظ از ساخت تک‌زبانی و تک‌فرهنگی به ساحت چندزبانی و چندفرهنگی ارتقا می‌یابد (بنگرید به کالر (Culler, 2007) درباره ارتباط جهان‌میهنی و ادبیات تطبیقی).

همچنین، سزار دومینگز (۲۰۱۳)^{۳۶} به تفصیل از ارتباط ادبیات جهان و جهان‌میهنی سخن گفته و حدود و ثغور این ارتباط را بررسی کرده است. دومینگز از قول جوزف تکست (۱۸۹۹)^{۳۷} که صاحب‌نظر در مطالعات ادبی اروپایی است، «جهان‌میهن‌باوری را با «بیگانه‌پنداری»^{۳۸} هم‌ارز (x: 1899) و آن را ناظر به فرآیندی می‌داند که به موجب آن، ادبیات فرانسوی جذب «ادبیات شمالگان» می‌شود. به باور تکست، جهان‌میهن‌باوری سرآغاز جنبشی است به سوی «نگره‌ای ترکیبی»، ادبیاتی «فقط اروپایی» تا زمانی که در وقت مقتضی به «ادبیاتی جهان‌گیر بدل شود» (همان: ۳۳۷، به نقل از دومینگز).

وانگهی، بیکروفت از ارتباط جهان‌میهنی با آنچه وی آن را «ادبیات - جهان»^{۳۹} می‌نامد، بحث می‌کند. بیکروفت درباره استفاده کردن یا نکردن از خط‌تیره کوتاه میان دو واژه ادبیات و جهان توضیح می‌دهد. بیکروفت با تأسی از دو اصطلاح «اقتصاد - جهان» و «نظام - جهان» که با خط‌تیره کوتاه از هم جدا شده‌اند، می‌نویسد «ادبیات - جهان» نیز شباهت آشکاری به این دو اصطلاح دارد، لیکن آن‌چنان بار منفی ندارد که نتوان از آن استفاده کرد. بیکروفت می‌گوید گرچه اصطلاح ادبیات جهان ابداع

گفته است، در دهه ۱۹۷۰، امانوئل والرشتاین^{۴۰} و برودل به تبعیت از وی از جهان - نظام‌ها استفاده کرده‌اند که واحد بررسی آن، دولت - ملت‌ها هستند. والرشتاین قائل به سه نوع نظام است: خرد - نظام جهان پیشامدرن که محدوده جغرافیایی محدود داشت؛ جهان - امپراطور مثل امپراطوری رم (یا ایران باستان) و جهان - اقتصاد که در عصر مدرن رواج دارد و تقسیم کار محوری بزرگ‌تر دارد، مضمون چندین مرکز سیاسی و فرهنگ‌های چندگانه می‌شود (بیکروفت ۲۰۰۸: ۸۷، به نقل از دومینگز، ۲۰۱۳).

همچنین، بیکروفت در کتاب معروف *زیست‌بوم‌های ادبیات جهان از زمان کهن تا به امروز* (۲۰۱۵) می‌کوشد همانند کازانووا و مورتنی، الگوواره‌ای از بوم‌شناسی ادبیات جهان ترسیم کند. این الگوواره پنج مؤلفه دارد که بیکروفت آن‌ها را با پنج اصطلاح تازه نشان می‌دهد: اپیکوریک/سرتاسری^{۴۱}، پنکوریک/منطقه‌ای^{۴۲}، جهان‌میهنی^{۴۳}، بومی^{۴۴}، ملی^{۴۵} و جهان‌گیر^{۴۶}.

زیست‌بوم‌های اپیکوریک یا سرتاسری، گردش ادبی محدود دارند و اگرچه آثار و تولیدات ادبی و هنری آن فراوان است و در بازه‌های زمانی طولانی مدت انتقال یافته است، از اجتماع محلی خود پا را فراتر نگذاشته‌اند، چه متروپولیس یونان باشد، چه شهر - دولت چینی، چه محصولات قبایل بدوی در استرالیا یا آمریکا. ممکن است بتوان آثار دوران ساسانی را نمونه‌ای از آن محسوب کرد. زیست‌بوم‌های منطقه‌ای، در مقیاس منطقه‌ای شکل می‌گیرند، لیکن آثار و تولیدات آن‌ها، گردش و جابه‌جایی پررنگ‌تر دارند. بیکروفت دوره هلنیسم در یونان را مثال می‌زند. ممکن است بتوان مجموعه روایت‌های حماسی سلسله رستم را که در شرق ایران جریان داشت و خارج

از آن منطقه، انتشار سرتاسری پیدا نکرد، نمونه‌ای از این زیست‌بوم محسوب کرد. زیست‌بوم‌های جهان‌میهنی در جایی یافت می‌شوند که زبان ادبی منفرد در طیفی گسترده‌تر و در بازه زمانی طولانی‌تر استفاده می‌شود. این زبان از جهان - امپراطورهای بزرگ حاصل می‌آیند (مثل اسکندر کبیر، امپراطوری هان در چین، امپراطوری اسلامی). به‌طور واضح‌تر، ممکن است ادبیات دوره سامانی که شاهنامه نماد آن است یا آثار دیگر دوره‌های تاریخی را نمونه‌هایی از مصادیق این زیست‌بوم در شمار آورد. زیست‌بوم‌های محلی از زیست‌بوم‌های جهان‌میهنی پدید می‌آیند. در اینجا، منابع فرهنگی غنی در پشت زبان گفتاری محلی قرار می‌گیرد و این امکان را فراهم می‌کند که از آن زبان برای اهداف ادبی استفاده شود. شکل‌گیری زبان‌های بومی فارسی پس از دو سده سکوت را که در نهایت به زبان‌های فاخر ادبی دامن زد، ممکن است نمونه‌ای از این نوع زیست‌بوم محسوب کرد. ادبیات‌های محلی در رقابت با چند زبان جهان‌میهنی و نیز با یکدیگر هستند. زیست‌بوم ملی نیز از دل زیست‌بوم ادبی محلی شکل می‌گیرد. ممکن است حماسه کوروغلو را نمونه‌ای از زیست‌بوم محلی محسوب کرد. ششمین و آخرین زیست‌بوم یعنی زیست‌بوم جهان‌گیر، زیست‌بومی ادبی است که قائل به هیچ حد و مرز جغرافیایی نیست (برای مطالعه بیشتر بنگرید به Beecroft, 2008: 33-36). ممکن است بتوان جهان‌شمولی برخی آثار کلاسیک فارسی از رهگذر ترجمه را مصادیقی از زیست‌بوم جهان‌گیر در شمار آورد.

آنچه بیکروفت (به نقل از دومینگز) آن را «ادبیات پنکوریک» می‌نامد به‌طور گسترده با آنچه شلدون پولوک^{۴۷} آن را «ادبیات جهان‌میهنی» می‌نامد، متناظر است. دومینگز می‌نویسد: «در الگوی تطبیقی و تاریخی پولوک، جهان‌میهن‌باوری در مقابل

محلی‌باوری^{۴۸} قرار دارد. هم جهان‌میهن‌باوری و هم محلی‌باوری، وجوه تعامل ادبی (و روشن‌فکرانه و سیاسی) محسوب می‌شوند» (۲۰۱۳: ۱۸۹).

وانگهی، دومینگز جهان‌میهنی را از دید پولوک عبارت می‌داند از: «تعاملی ادبی که رها از هرگونه محدودیت، به دوردست‌ها سفر می‌کند و از همه مهم‌تر اینکه خود را آزاد، رها، و بی‌مکان تصور می‌کند» (Pollock, 2002: 22). از این‌رو، ادبیات‌های جهان‌میهنی، ادبیات‌های - جهان هستند، اما بر فرآیند فرهنگی تأکید می‌کنند. همچنین، دومینگز معتقد است پس از پژوهش آماندا آندرسون^{۴۹} که در آن آندرسون اصطلاح «برکناربودگی»^{۵۰} را به جهان‌میهن‌باوری ترجیح می‌دهد (Anderson, 2001: 31)، ربکا ل. والکوویتز^{۵۱} و برتهولد شوئن^{۵۲} از جمله مدافعان «پیکره جهان‌میهنی»^{۵۳} به‌شمار می‌آیند.

دومینگز می‌نویسد به چشم والکوویتز، نویسندگانی مانند جوزف کانراد، جیمز جوئیس، ویرجینیا وولف، سلمان رشدی، و. جی. سیبالد و کازو ایشی‌گورو، ویژگی‌های برجسته روایت مدرنیستی را به خدمت می‌گیرند تا به «جهان‌میهن‌باوری نقادانه»^{۵۴} پردازند، به معنای اندیشیدن ورای ملت، و مقایسه کردن، تمایز گذاشتن، و قضاوت کردن میان رونوشت‌های رنگارنگ اندیشه فراملی؛ آزمودن هنجارهای اخلاقی و سیاسی از جمله: هنجارهای تفکر نقادانه، بهادادن به الگوهای غیررسمی و نیز الگوهای گذران اجتماع (Walkowitz 2006: 2)، به نقل از دومینگز: (۱۹۰).

والکوویتز در کتاب خود، شش نویسنده را از ابتدا و انتهای سده بیستم انگلستان یعنی جوئیس، کانراد و وولف را از ابتدای دوره، و سیبالد، ایشی‌گورو و سلمان رشدی را از انتهای دوره از منظر آنچه وی آن را جهان‌میهنی نقادانه می‌نامد، بررسی

و تحلیل می‌کند. والکوویتز در فصل مقدماتی به تفصیل از مفهوم جهان‌میهن‌باوری و تلقی نقادانه از آن سخن می‌گوید و سپس در هر فصل، این اندیشه را در آثار این شش نویسنده بررسی می‌کند. والکوویتز، جهان‌میهن‌باوری نقادانه را عبارت می‌داند از نوعی مداخله بین‌المللی که از اومانیزم سیارگی متمایز است و دو ویژگی اصلی دارد: ۱. بیزاری از لحن حماسی پیشرفت و بدگمانی به اولویت معرفت‌شناختی؛ ۲. بنابراین، جهان‌میهن‌باوری نقادانه والکوویتز، به گفته دومینگز، آمیزه‌ای است از «نظریه نقادانه» ماکس هورکهایمر که تئودور آدورنو آن را شاخ‌وبرگ می‌دهد. دومینگز جمع‌بندی می‌کند که «از منظر این مواضع نقادانه که بنگریم، آثاری که والکوویتز تحلیل می‌کند، همه، «جهان‌میهنی» هستند، چون این آثار با عطف توجه به اپیزودهای پیش‌پافتاده و گذران زندگی روزمره، رخداد‌های بین‌المللی عظیم مانند جنگ جهانی و مهاجرت را واکاوی می‌کنند» (همان‌جا).

دومینگز معتقد است برخلاف والکوویتز، شوئن جهان‌میهن‌باوری را از درون بررسی می‌کند و بنابراین، به برخی محدودیت‌های ادبیات «چندملیتی» بریتانیا می‌پردازد (۲۰۰۹: ۷). از دید شوئن، «شاهد ظهور نوعی جهان‌میهن‌باوری بریتانیایی تازه هستیم که ظهور آن با طلوع نوعی تازه از رمان یعنی رمان جهان‌میهنی مقارن است» (همان: ۱۱). بهترین جلوه تحلیل از درون شوئن، به باور دومینگز، «تلاش وی برای تلقی جهان‌میهنی به مفهوم شیوه‌ای برای پرکردن خلاء میان جهان تجاری جهان‌شمول ... و بی‌شمار کوچک - جهان‌های زندگی روزانه کسالت‌بار و تکه‌تکه‌شده است» (همان: ۱۴).

حال، پرسش اصلی این است که چگونه می‌توان پیکره عظیم آثار نظم و نثر فارسی را از منظر ادبیات جهانی و ادبیات جهان‌شمول و جهان‌میهنی تبیین کرد؟ پاسخ به این پرسش خود به بحثی مستوفا نیاز دارد که امید است بتوان در مجال دیگری بدان

پرداخت. با این حال، برای پاسخ به این پرسش می‌توان از نقش شاعران و نویسندگان کلاسیک و مدرن فارسی در گسترش زبان فارسی؛ نقش ترجمه به‌مثابه عامل مهم بینافرهنگی؛ و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری نویسندگان ایرانی و غیرایرانی بر یکدیگر و از یکدیگر اشاره کرد.

۶. نتیجه

در این مقاله کوشش شد ابتدا، تعاریفی از واژگان کلیدی و به‌ویژه چهار مفهوم ادبیات جهان، ادبیات جهان‌شمول، ادبیات جهان‌میهنی و ادبیات تطبیقی ارائه و ویژگی‌های خصیصه‌نمای آن‌ها بررسی شود. این تعریف و ویژگی‌ها در جدول زیر ترسیم شده است:

جدول شماره ۲: تعریف و ویژگی‌های ادبیات جهان، جهان‌شمول، جهان‌میهنی و تطبیقی

مفهوم	تعریف	شاخص‌های اصلی
ادبیات جهان	مجموعه‌ای از آثار برجسته ادبیات محلی که از طریق ترجمه یا انتشار به زبان اصلی خود در سطح بین‌المللی شناخته می‌شوند. این آثار غالباً گذشته‌نگر بوده و از ارزش‌های فرهنگی و تاریخی غنی برخوردارند.	-محوریت بر آثار گذشته‌نگر -نقش مهم ترجمه در جهانی‌شدن آثار. - انتخاب آثار برجسته و معیار از فرهنگ‌های بومی و ملی.
ادبیات جهان‌شمول	نوعی از ادبیات که در نتیجه فرآیند جهانی‌سازی و براساس بازار جهانی شکل گرفته و به مسائل و موضوعات معاصر پرداخته و عموماً با استقبال گسترده‌ای در سطح جهانی روبه‌رو می‌شود.	-توجه به موضوعات و مسائل روز جهان. -جهانی‌شدن از طریق فرآیندهای اقتصادی و فرهنگی مخاطبان گسترده و عام.
ادبیات جهان‌میهنی	ادبیاتی که در آن حس تعلق به «جهان» به‌جای ملیت یا فرهنگ خاص تقویت می‌شود و بر	-تاکید بر تعاملات فرهنگی بین‌المللی.

<p>-پرداختن به مضامین همزیستی و احترام به تفاوت‌ها. -پذیرش فراتر از مرزهای ملی و قومی.</p>	<p>پایه تعاملات فرهنگی و پذیرش تفاوت‌ها استوار است. این نوع ادبیات به دنبال ترویج همزیستی مسالمت‌آمیز و درک جهانی است.</p>	
<p>-تأکید بر تحلیل و مقایسه ادبیات‌های ملی و محلی. -استفاده از رویکرد بینا فرهنگی و فراملی. -بررسی تأثیرپذیری متقابل و تعاملات فرهنگی.</p>	<p>مطالعه و تحلیل ادبیات‌های مختلف در کنار هم برای بررسی تعاملات، تأثیرات متقابل، شباهت‌ها و تفاوت‌ها با هدف درک بیشتر فرهنگ‌ها و ارزیابی جهانی ادبیات. این رشته تلاش می‌کند ادبیات‌ها را در سطحی فراملی و بینا فرهنگی بررسی کند.</p>	<p>ادبیات تطبیقی</p>

بر این اساس، ادبیات جهان، ادبیات ملی، ناملی، بوم‌محلی و جز این‌ها از رهگذر ترجمه در فرآیند همیشه پویای جهانی‌سازی قرار می‌گیرند که نتیجه روندی عینی و عملی و زاده عصر فناوری‌های جدید است و در جهان واقعی به وقوع می‌پیوندد و اقتصاد جهانی رکن مهم آن است. از این منظر، جهان در فرآیند عینی جهانی‌سازی، به دهکده‌ای کوچک بدل می‌شود و ساکنان این دهکده کوچک که شهروندان جهانی از پنج قاره‌اند، این دهکده را چونان وطن و میهن خود می‌پندارند و به آن تعلق خاطر پیدا می‌کنند. از این تعلق خاطر شهروندان جهانی به این جهان دهکده‌مانند، به جهان میهنی یاد می‌کنیم. در واقع، جهانی‌سازی، جهان را به دهکده‌ای با شهروندان جهان میهنی بدل می‌کند.

در عین حال، در بخش اصلی مقاله، دیدگاه‌های چند صاحب نظر از جمله گوته، مارکس و انگلس، دمراش، هیلیس - میلر و بیکروفت درباره این نوع ادبیات‌ها بررسی شد.

جدول (۲۳)، وجوه اصلی شباهت و تمایز این دیدگاه‌ها را ترسیم می‌کند:

جدول شماره ۳: وجوه شباهت و تمایز میان دیدگاه‌های صاحب نظران

صاحب‌نظر	ادبیات جهان	ادبیات جهان‌شمول	ادبیات جهان‌میهنی	ادبیات تطبیقی
گوته	ادبیات جهان به‌مثابه مجموعه‌ای از آثار ادبی از فرهنگ‌های مختلف که به تعامل فرهنگی و بشردوستی کمک می‌کند؛ آثار بیشتر گذشته‌نگر.	بر ادبیات جهان تأکید می‌کند و تفاوت آن با ادبیات جهان‌شمول را روشن نمی‌کند.	-	ادبیات تطبیقی را ابزاری برای درک و مقایسه فرهنگ‌های مختلف در ارتباط با ادبیات جهان تلقی می‌کند.
مارکس و انگلس	ادبیات جهان محصول فرآیندهای اجتماعی و اقتصادی است و به‌سوی از میان برداشتن مرزهای فرهنگی و تعامل ملل متمایل است.	ادبیات جهان‌شمول را محصول جامعه بورژوازی می‌دانند که تولیدات ادبی را به بازار جهانی برای بهره‌وری اقتصادی وارد می‌کند.	تقویت مفهوم جهان‌میهنی به‌عنوان نتیجه فرآیند جهانی‌سازی و گرایش به‌سوی وحدت جهانی.	ادبیات تطبیقی را وسیله‌ای برای تحلیل پدیده‌های اجتماعی-فرهنگی و درک تأثیرات میان‌فرهنگی می‌دانند.
دمراش	ادبیات جهان محصول انتخاب آثار برجسته و معنادار از فرهنگ‌های	جهانی‌سازی را مرتبط با ادبیات جهان‌شمول و همسو با دیدگاه‌های گوته می‌داند.	ادبیات جهان‌میهنی را در راستای تعاملات میان فرهنگی، فراتر از ملیت‌گرایی و	معتقد به اهمیت ادبیات تطبیقی در تحلیل روابط بینا-ادبی و بازتعریف ادبیات

صاحب نظر	ادبیات جهان	ادبیات جهان شمول	ادبیات جهان میهنی	ادبیات تطبیقی
	مختلف است، با پذیرش تأثیرات فرامرزی.		به سوی همبستگی جهانی تفسیر می‌کند.	جهان از این منظر.
هیلیس - میلر	ادبیات جهان، بازنمای گذشته‌های فرهنگی مختلف است، اما در عصر فناوری، ادبیات جهان نوین با مخاطبان جهانی شکل می‌گیرد.	ادبیات جهان شمول و ادبیات جهان را یکسان می‌داند و از اصطلاح «ادبیات جهان نوین» به جای ادبیات جهان استفاده می‌کند.	به دلیل ارتباط جهان میهنی با فناوری و رسانه‌های جهانی، آن را مفهومی مرتبط با ادبیات جهان نوین در عصر جهانی‌سازی می‌داند.	ادبیات تطبیقی را ابزار برای تحلیل جایگاه ادبیات جهان و تأثیر فناوری و جهانی‌سازی بر آن می‌داند.
بیکروفت	ادبیات جهان را شبکه‌ای از تولیدات ادبی از فرهنگ‌های مختلف می‌شناسد.	جهانی‌سازی ادبیات را محصول تعامل ادبیات جهان شمول با اقتصاد جهانی می‌داند.	جهان میهنی را در ارتباط با ادبیات جهان به معنای تعامل فرهنگی و پذیرش چندفرهنگی‌ها مطرح می‌کند.	ادبیات تطبیقی را میانجی مطالعه ادبیات‌های ملی و محلی در چهارچوب یک نظام جهانی تعریف می‌کند، و به بررسی بوم‌شناسی ادبی می‌پردازد.
هایوت	ادبیات جهان با مبادلات فرهنگی	جهانی‌سازی را مفهومی	بر ارتباط جهان میهنی با	ادبیات تطبیقی را ابزاری برای

صاحب‌نظر	ادبیات جهان	ادبیات جهان‌شمول	ادبیات جهان‌میهنی	ادبیات تطبیقی
	بین‌المللی پیوند دارد و در عین حال می‌تواند متأثر از الگوهای جهانی شدن نیز قرار گیرد.	علمی-اجتماعی می‌داند که ماهیت ادبیات جهان‌شمول را از ادبیات جهان متمایز می‌کند.	جهانی‌شدن و تأثیرات فرهنگی و اقتصادی جهانی تأکید می‌کند؛ ولی به شک و تردید در این روند نیز اشاره دارد.	فاصله گرفتن از مطالعات تک‌ملیتی و توجه به تعاملات محلی-جهانی، حوزه‌های تماس، و ادبیات چندزبانه می‌داند.

به‌طور خلاصه:

شباهت‌ها: بسیاری از نظریه‌پردازان، ادبیات جهان را محصول تعامل فرهنگ‌ها و درک متقابل می‌دانند و ادبیات تطبیقی را ابزاری برای درک بهتر این تعاملات می‌دانند. تمایزها: دیدگاه‌ها درباره ادبیات جهان‌شمول بیشتر از نگاه‌های اقتصادی و جهانی‌سازی نشأت می‌گیرد و بر مخاطبان وسیع تأکید دارد؛ همچنین، ادبیات جهان‌میهنی به‌مثابه نتیجه تعاملات جهانی و پذیرش چندفرهنگی معرفی می‌شود که با جهان‌وطنی هم‌خوانی دارد.

در عین حال، بیکروفت نیز به پنج نوع زیست‌بوم ادبی اشاره می‌کند که می‌تواند به‌مثابه الگویی کلی برای بررسی وضعیت انواع آثار نظم و نثر فارسی به‌کار آید. همچنین، در این مقاله، به‌طور خاص‌تر به جایگزینی معادل «ادبیات جهان نوین» به جای ادبیات جهان نیز اشاره شد که هیلیس-میلر پیشنهاد می‌کند. به‌طور خلاصه،

شهروندان هریک ارزش‌ها و دیدگاه‌های خاص خود را دارند که به نوعی جهان‌باوری منجر می‌شود. تک‌تک شهروندان جهانی از منظر این نوع جهان‌باوری به جهان می‌نگرند و جهان را نیز از همین منظر تفسیر و تعبیر می‌کنند. از این حیث، ادبیات جهان و سایر ادبیات‌ها که از آن‌ها سخن گفتیم، ممکن است در فرآیند جهانی‌سازی به ادبیات جهان‌شمول یا به «ادبیات جهان نوین» بدل شوند که خوانندگان و دریافت‌کنندگان جهان‌میهنی و جهان‌باورانه دارند. البته، این ادبیات جهان‌شمول برخلاف ادبیات جهان عصر گوتة با مسائل و چالش‌های تازه‌ای نیز روبه‌روست که عمدتاً همان مسائل و دغدغه‌های شهروندان جهانی آن است که در قالب چند نوع ادبیات بحث‌شدنی است: ادبیات مهاجرت، ادبیات استعماری/پسااستعماری، ادبیات زنان، مطالعات فرهنگی، مطالعات رسانه‌های مجازی، ادبیات بوم‌گرایانه، ادبیات عامه‌پسند و جز این‌ها. از دیگر سو، برخی نیز معتقدند جهانی‌سازی، هم ما را به تبادل افراد و نگرش‌ها در سطح جهان آگاه‌تر و هم برخی پارادایم‌های نقادانه ادبی را برجسته می‌کند که بر ویژگی‌های تراملی تاریخ ادبی انگشت تأکید می‌گذارند، مثل مطالعات جهان‌میهنی، مطالعات پسااستعماری و مطالعات مهاجرت.

حال، در نگاهی فراخ‌تر می‌توان به تبیین این یافته‌ها در ارتباط با ادبیات فارسی نیز اشاره کرد. یافته‌های این مقاله می‌تواند بر توسعه جایگاه ادبیات فارسی در عرصه ادبیات جهانی تأثیر کارآمد بگذارد. این پژوهش با تحلیل دقیق مفاهیم ادبیات جهان، جهان‌شمول و جهان‌میهنی نشان می‌دهد ادبیات فارسی با دارا بودن عناصر فرهنگی غنی و تأثیرپذیری از تعاملات تاریخی، ظرفیت و توانمندی ژرفی دارد که به مخاطبان جهانی معرفی شود. نکته‌ای که مقاله بر آن تأکید می‌کند، استفاده از ادبیات تطبیقی برای نشان دادن جایگاه جهانی ادبیات فارسی است؛ یعنی با بهره‌گیری از روش‌های

مقایسه‌ای می‌توان جایگاه آثار فارسی را در میان آثار سایر فرهنگ‌ها برجسته کرد. از طریق تطبیق این آثار با آثار برجسته جهانی، می‌توان ویژگی‌های منحصر به فرد ادبیات فارسی را که جذابیت جهانی دارند، به شکل بهتری ارائه داد و این آثار را به مخاطبانی فراتر از مرزهای ایران معرفی کرد.

با این حال، ادبیات فارسی برای ورود به عرصه ادبیات جهانی با چالش‌ها و محدودیت‌های مختلفی روبه‌رو است. از آن جمله است:

الف) محدودیت‌های ترجمه: یکی از موانع اصلی، مشکلات ترجمه و انتقال دقیق مفاهیم فرهنگی و زبانی خاص به زبان‌های دیگر است. برخی از ظرافت‌های ادبی و زبانی فارسی، همچون صنایع ادبی، استعاره‌ها، و ساختارهای پیچیده، به راحتی به سایر زبان‌ها منتقل نمی‌شوند و ممکن است در ترجمه از دست بروند. بنابراین، ایجاد شبکه‌ای از مترجمان ماهر که توانایی ترجمه ادبی و فرهنگی ادبیات فارسی دارند، یکی از راهکارهای ممکن برای بهبود جایگاه ادبیات فارسی در عرصه جهانی است؛

ب) تفاوت‌های فرهنگی: تفاوت‌های فرهنگی و نگرش‌های اجتماعی در برخی آثار فارسی سبب می‌شود مخاطبان غیرایرانی نتوانند به سهولت آثار ایرانی را دریافت و درک و تحسین کنند. برخی مضامین و مفاهیم، به ویژه عرفانی و ایرانی، یافت می‌شوند که به سهولت به ادراک خواننده غیرایرانی در نمی‌آیند و نیاز به توضیح و تفسیر کامل‌تر دارند.

برای مطالعات آتی، بحث مهمی که در ادامه این مقاله می‌توان پی گرفت این است که چگونه می‌توان از ارتباط ادبیات فارسی با جهان‌میهنی و ملیت‌باوری ایرانی سخن گفت؟ در واقع، با توجه به معناهای تازه‌ای که ملت، دولت، ملت-شهر، وطن، وطن‌پرستی، وطن‌خواهی، حب وطن، مام وطن، ملیت‌گرایی، ملیت‌خواهی و جز این‌ها

در اواخر عصر قاجار و عصر پهلوی اول پیدا می‌کنند، امکان بحث دربارهٔ جهان‌میهنی چگونه است؟ از این‌رو به‌طور خاص، پیشنهاد می‌شود که به دو موضوع پرداخته شود: ادبیات جهان‌شمول فارسی و ادبیات جهان‌میهنی فارسی. درواقع، چگونه می‌توان ادبیات فارسی را با موضوعات معاصر و جهانی‌شده پیوند داد تا برای مخاطبان گسترده‌تر جذاب باشد؟ با توجه به مضامین نو و جهانی‌شده، نویسندگان ایرانی می‌توانند موضوعاتی همچون مهاجرت، چندفرهنگی بودن و مسائل زیست‌محیطی را در آثار خود بگنجانند تا مخاطبان جهان‌شمول بیشتری جذب کنند. همچنین، این نوع ادبیات می‌تواند زمینه را برای تقویت هم‌زیستی و همبستگی فرهنگی میان ایران و سایر ملت‌ها فراهم آورد. پژوهش‌های آینده می‌توانند این پرسش را بررسی کنند که چگونه آثار ادبیات فارسی با الهام از فرهنگ‌های دیگر یا تأثیر بر ادبیات سایر کشورها می‌توانند به ایجاد هم‌زیستی و هم‌فهمی فرهنگی کمک کنند.

پی‌نوشت‌ها

۱. Goethe
2. Eckermann
3. Pizer (2000)
4. Baucom (2001)
5. Bogumil (2001)
6. Damrosch (2000; 2003)
7. Cullerm (2007)
8. Hillis-Miller (2011)
9. Domingues (2013)
10. Hayot (2013)
11. Beercroft (2008; 2015)
- 12 Storey (2003)
- 13 Harvey (1990)
14. Strich (1949)
15. Marx & Engels (1992)

- 16 . global literature
- 17 . New World Literature
18. Holden (2003)
۱۹. هیلیس - میلر برای آنکه این تمایز را نشان دهد حروف اول عبارت «ادبیات جهان نوین» را با حروف بزرگ می‌نویسد که به تبع، در فارسی نمی‌توان آن را نشان داد.
20. imaginative play
21. market
22. exchange
23. monolingual
24. inter-national
25. local–global interactions
26. contact zones
27. regional formations
28. multilingual literatures
29. Casanova (2004)
30. Moretti (2000)
31. global village
32. globalism
33. cosmopolitanism
34. nationalism
35. Dharwadker (2001)
36. Dominguez (2013)
37. Texte (1899)
38. exoticism
39. world-literature
40. Wallerstein
41. epichoric
42. panchoric
43. politanitan
44. vernacular
45. national
46. global
47. Pollock (2002)
48. vernacularism
49. Anderson (2001)

50. detachment
 51. Walkowitz (2006)
 52. Schoene (2009)
 53. cosmopolitan corpus
 54. critical cosmopolitanism

منابع

- اکبری بیرق، حسن، حجت پویان و مریم اسدیان (۱۳۹۰). ادبیات تطبیقی، سهم ادیبان در فرآیند جهانی شد. «مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی»، ۲(۴)، ۳۳-۴۸.
- حری، ابوالفضل (۱۴۰۰). بررسی خاستگاه شرقی ادبیات جهان از منظر گوتته. «مطالعات میان رشته‌ای ادبیات، هنر و علوم انسانی»، ۲، ۲۲۹-۲۴۸.
- حری، ابوالفضل (۱۴۰۲). بررسی هم‌پیوندی ادبیات ملی با مفهوم ادبیات جهان. پژوهش‌های ادبیات تطبیقی، ۱(۱)، ۲۹-۵۵.
- عبیدی نیا محمدمیر، فاطمه مدرسی و محمدرضا کریمی (۱۴۰۱). گوتته و خاستگاه ادبیات جهانی. پژوهش‌های ادبیات تطبیقی، ۱۰(۲)، ۲۸-۶۷.
- فیروزآبادی، سید سعید (۱۳۹۰). گوتته و مفهوم ادبیات جهانی و تطبیقی. فصلنامه مطالعات ادبیات تطبیقی، ۳(۱۲).
- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۳). جهانی شدن‌ها: مفاهیم و نظریه‌ها. ارغنون، ۱۰(۲۴)، ۱-۵۸.

References

- Akbari Beiraq, H., Pouyan, H., & Asadian, M. (2011). Adabiyat-e tatbighi: Sahm-e adiban dar farayand-e jahani shodan [Comparative literature: The role of writers in the process of globalization]. *Motale'at-e Rahbordiyeh Siasatgozari-ye Omumi*, 2(4), 33-48. [In Persian]
- Ameli, S. R. (2004). Jahani shodan-ha: Mafahim va nazariyyat [Globalization: Concepts and theories]. *Arghanoon*, 10(24), 1-58. [In Persian]
- Anderson, A. (2001). *The Powers of Distance. Cosmopolitanism and the cultivation of detachment*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Baucom, I. (2001). Globalit, Inc.; Or, the Cultural Logic of Global Literary Studies. in *PMLA*, 116(1), 158-172
- Beecroft, A. (2008). World literature without a hyphen: towards a typology of literary systems. *New Left Review*, 54, 87-100.
- Bogumil, S. (2001). Comparative Literature, Globalization, and Heterotopia. in *Neohelicon*, XXVIII (I).
- Casanova, P. (2004). *La République mondiale des lettres* (Paris: Seuil, 1999); trans. M.B.
- Culler, J. D. (2007) *The Literary in Theory*. Stanford: Stanford University Press.
- D'haen, T. (2012). *The Routledge concise history of world literature*. Routledge.
- Damrosch, D. (2000). World Literature Today: From the Old World to the Whole World. in *Symploke*, 8(1), 7-19.
- Damrosch, D. (2003). *What is World Literature?* Princeton: Princeton University Press.
- DeBevoise, *The World Republic of Letters*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dharwadker, V. (2001). Introduction: Cosmopolitanism in its time and place. In V. Dharwadker (Ed.), *Cosmopolitan Geographies: New Locations in Literature and Culture*, 1-13. New York: Routledge.
- Domingues, Cesar (2013). World literature and Cosmopolitanism. In *The Routledge Companion to World Literate* by Theo D'haen, David Damrosch, & Djelal Khizr. Routledge, 221-243.
- Firoozabadi, S. S. (2011). Goethe va mafhum-e adabiyat-e jahan va tatbighi [Goethe and the concept of world and comparative literature]. *Fasnameh-ye Motale'at-e Adabiyat-e Tatbighi*, 3(12). [In Persian]
- Harvey, D. (1990). *The Condition of Postmodernity*. London: Blackwell.
- Hayot, E. (2013). World literature and globalization. In *The Routledge Companion to World Literate* by Theo D'haen, David Damrosch, & Djelal Khizr. Routledge (185-193).
- Hillis Miller, J. (2011). Globalization and World Literature. *Neohelicon*, 38, 251-265. DOI 10.1007/s11059-011-0114-9
- Holden, G. (2003). World Literature and World Politics: In Search of a Research Agenda. *Global Society*, 17(3), 229-252.

- Horri, A. (2021). Barrasi-ye khashgah-e sharghi-ye adabiyat-e jahan az manzar-e Goethe [Examining the eastern origins of world literature from Goethe's perspective]. *Motale'at-e Miyan-rashte-i-ye Adabiyat, Honar va Ulum-e Ensani*, 2, 229-248. [In Persian]
- Horri, A. (2023). Barrasi-ye hampeyvandi-ye adabiyat-e melli ba mafhum-e adabiyat-e jahan [Examining the interconnection of national literature with the concept of world literature]. *Pajuhesh-ha-ye Adabiyat-e Tatbighi*, 1(1), 29-55. [In Persian]
- Marx, K., Engels, F. & McLellan, D. (1992). *Manifesto of the Communist Party*. USA: Oxford University Press.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding Media: The Extensions of Man*. MIT Press edition.
- Moretti, F. (2000). Conjectures on World Literature. *New Left Review*, 1, 54-68.
- Obaidinia, M. A., Modarresi, F. & Karimi, M. R. (2022). Goethe va khashgah-e adabiyat-e jahan [Goethe and the origin of world literature]. *Pajuhesh-ha-ye Adabiyat-e Tatbighi*, 10(2), 28-67. [In Persian]
- Pizer, J. (2000). Goethe's 'World Literature' Paradigm and Contemporary Cultural Globalization. *Comparative Literature*, 52(3), 213-227.
- Pollock, Sh. (2002). Cosmopolitan and vernacular in history. in C.A. Breckenridge et al. (eds.) *Cosmopolitanism*, Durham, NC: Duke University Press, 15-53.
- Schoene, B. (2009) *The Cosmopolitan Novel*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Storey, J. (2003). *Inventing Popular Culture: From Folklore to Globalisation*. Malden, MA: Blackwell.
- Strich, F. (1949). *Goethe and World Literature* (C. A. M. Sym., Trans.). New York: Hafner Publishing Company.
- Walkowitz, R. L. (2006). *Cosmopolitan Style: Modernism beyond the nation*. New York: Columbia University Press.